

Nr 280.

Av herr **Johansson** i Stockholm m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för konstnärlig utsmyckning av offentliga byggnader.

I Kungl. Maj:ts proposition 1937:157 redogjordes för ett av särskilda sakkunniga avgivet förslag angående beredande av vidgade arbetsuppgifter för svenska konstnärer, vilket ledde till inrättande av statens konstråd. I propositionens riktlinjer uttalade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Engberg, beträffande utsmyckningen av vårt lands offentliga byggnadsföretag bland annat:

Det torde icke kunna bestridas, att i allmänhet vid planerandet av offentliga byggnadsföretag ett alltför snävt utrymme beretts åt de rent estetiska synpunkterna. Naturliga sparsamhetsskäl ha gjort, att de anslagsbeviljande myndigheterna låtit byggnadens egentliga ändamål i alltför hög grad undantränga skönhetskravet. Det är klart, att även för framtiden de ekonomiska och praktiska intressena måste komma att spela en dominerande roll, men önskvärt synes vara, att de konstnärliga kraven få göra sig mera gällande och tillmätas större betydelse än hittills.

De sakkunniga ha tänkt sig tre olika huvudvägar för befrämjande av det här avsedda syftet. Den första och tillika den enda, som — bortsett från inrättande av ett konstråd — direkt kräver riksdagens medverkan, är det av de sakkunniga närmare utformade förslaget att vid beviljande av anslag till statliga nybyggnadsföretag *regelmässigt* (kursiverat av under-tecknade) i anslaget inbegripa ett icke alltför ringa belopp, i allmänhet icke understigande en procent av byggnadskostnader, till konstnärlig utsmyckning, givetvis under förutsättning, att sådan utsmyckning med hänsyn till byggnadens art och belägenhet lämpligen bör äga rum. Storleken av den del av byggnadskostnaderna, som avsåges för konstnärlig utsmyckning, har syntts de sakkunniga icke böra generellt fastlåsas vid visst procenttal utan bestämmas från fall till fall.

I enlighet med dessa riktlinjer anvisades åren närmast före det andra världskriget en rad anslag till utsmyckning av statliga nybyggnader. Till följd av krigets extraordinära förhållanden indrogs en del av dessa anslag. Det första anslag som beviljades efter kriget anvisades för konstnärlig utsmyckning av kanslihuset i Stockholm. Byggnadsstyrelsen och statens konstråd ha nu inkommit med framställning om anvisande av medel till konstnärlig utsmyckning av ett trettiotal nybyggnader till en sammanlagd summa av 1 075 900 kronor. Samtliga utsmyckningsuppgifter ha förklarats vara »synnerligen önskvärda».

I årets statsverksproposition förklarar sig emellertid chefen för ecklesiastikdepartementet »böra förorda en annan form för medelsanvisningarna till konstnärlig utsmyckning av statliga nybyggnader än den hittills tillämpade». Av »budgettekniska skäl» förordar ecklesiastikministern således ett årligt reservationsanslag under åttonde huvudtiteln i stället för de särskilda anslag — ett för varje byggnad — som hittills, i enlighet med statsrådet Engbergs princip, anvisats på kapitalbudgeten. Statsrådet Weijne hemställer i enlighet med detta nya förfaringssätt om ett reservationsanslag på 100 000 kronor för det kommande budgetåret.

Detta innebär emellertid ett fullständigt uppgivande av det förslag som avgavs av tillkallade sakkunniga angående beredande av vidgade arbetsuppgifter för svenska konstnärer den 1 december 1936 och som föreslogs i Kungl. Maj:ts proposition 1937: 157 och vars ena grundtanke var att en del av anslagen till statliga nybyggnader regelmässigt skulle utgå till deras konstnärliga utsmyckning. Konstnärernas riksorganisation har också omedelbart reagerat med en bestämd protest mot den föreslagna avvecklingen av det Engbergska initiativet. Det heter i dess uttalande:

I år har tio år förflutit sedan Arthur Engberg med ett stort initiativ tog konsten i samhällets tjänst såsom aldrig tidigare i svensk kulturhistoria. Han uppställde grundsatsen att det allmänna i allt slags byggande skulle begagna sig av konsten, särskilt monumentalkonsten, för att på så sätt höja svenska folkets konstbildning och komma dess levande eller latent skönhetstörst till mötes. Statsmakterna anslöt sig till hans förslag och ett givande samarbete mellan staten som byggherre och konstnärerna tog sin början. Kriget medförde givna inskränkningar. Nu då kriget är slut och den påbörjade verksamheten skulle återupptas i full utsträckning kommer årets statsverksproposition med ett meddelande som kort sagt innebär ett dråpslag mot det verk, som av statsmakterna själva sattes i gång för tio år sedan. Ett så katastrofalt nedskärande, som skett i propositionen av det av statens konstråd begärda och av byggnadsstyrelsen tillstyrkta anslaget kan icke förstås på annat sätt. Departementschefens ställningstagande innebär att en klar utvecklingslinje mot ett stort framtidsmål brytes sönder. Ett så eklatant frångående av Arthur Engbergs kungstanke består icke ens med en motivering. Sveriges konstnärer uttalar sin häpnad och bestörtning över den sänkning av intresset för bildkonsten i samhällets tjänst som första statsmakten med detta visat.

Det gäller här att rädda en utomordentligt angelägen princip, nämligen den att en del av kostnaderna för varje statlig nybyggnad regelmässigt bör ägnas till dekorativ utsmyckning. Statsrådet Weijnes förklaring i Aftontidningen den 14 januari att den Engbergska principen inte kunde garantera detta under krigstidens extraordinära förhållanden kan inte tas till intäkt för dess avveckling under normala konjunktioner. Skulle propositionen gå igenom blir allmän osäkerhet regel. Konstnärerna skulle inte det ena året veta huruvida de kunna fullfölja med nödvändighet långsiktiga arbeten det nästa. Det föreslagna förfarandet lämnar också fritt spelrum för god-

tyckliga indragningar eller maximeringar av det årliga anslaget. 100 000 kronor av begärda och tillstyrkta 1 075 900 är också en orimlig disproportionering av anslaget och behovet, även om man tänker sig anslaget successivt utökad de närmaste åren. Det kan endast räcka för ett synnerligen begränsat fåtal arbeten, och nya svårigheter uppstå då det gäller att avgöra vilka nybyggnader och vilka konstnärliga uppdrag som böra äga företräde. Detta olyckliga förslag är i sin helhet ägnat att stärka uppfattningarna om anslagen till vårt lands konstnärer som nödhjälpsåtgärder och strider mot en av de viktigaste utgångspunkterna för ett progressivt samhälles kulturpolitik, nämligen nödvändigheten att utgå från samhällets behov, vilken också de sakkunniga, som utformade betänkandet och förslaget angående beredande av vidgade arbetsuppgifter för svenska konstnärer, ställde i förgrunden:

De sakkunniga hava med utgångspunkt från den uppfattning om konstens sociala och kulturella betydelse, åt vilken de sakkunniga givit uttryck, förklarat sig anse det vara helt naturligt, att det stöd, som borde lämnas det konstnärliga arbetet, icke finge karaktären av nödhjälpsåtgärder. Inköp av konst skulle i första hand föranledas av samhällets behov och vid valet borde inom ramen för tillgängliga medel den konstnärliga kvaliteten tillmätas avgörande betydelse. (Kungl. Maj:ts proposition 1937: 157.)

Vi vilja i sammanhang med denna fråga också framhålla en anomali beträffande den konstnärliga bedömningen av utsmyckningsuppgifter i statliga byggnader.

Genom att användningen av de medel, som anslås för konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader, övervakas av statens konstråd, äger riksdagen en garanti för att de konstverk, som på konstrådets initiativ tillföras offentliga byggnader, motsvara rimliga krav på konstnärlig kvalitet.

Ett stort antal utsmyckningsuppgifter, däribland sådana som avse kyrkliga byggnader, kommer emellertid aldrig under konstrådets behandling. I dessa fall tillföras de statliga byggnaderna dekorativa alster under former, som inte kunna anses i betryggande mån tillgodose kravet på konstnärlig kvalitet. Kungl. byggnadsstyrelsens uppgift att övervaka de statliga byggnadernas konstnärliga utsmyckning fullgöres nu utan tillgång till egentlig konstnärlig sakkunskap. Verkningarna av detta förhållande ha vid flera tillfällen blivit belysta av bland annat Konstnärernas riksorganisation.

Kravet på konstnärlig kvalitet och på konstnärligt kvalificerad bedömning måste principiellt hävdas även då det gäller de utsmyckningsuppgifter som för närvarande övervakas av kungl. byggnadsstyrelsen men alltför ofta lämnas öppna för sådana konstalster vilka i bästa fall kunna betecknas som stilhistoriskt godtagbara gottköpsdekorationer. Detta är så mycket mera angeläget som de kvalificerade konstnärerna härigenom berövas arbetstillfällen av det slag, som det var avsett att skapa genom regeringspropositionen av den 19 februari 1937.

Såsom alternativa möjligheter att lösa här föreliggande problem kan tänkas:

1) att tillräcklig konstnärlig sakkunskap tillföres kungl. byggnadsstyrelsen, lämpligen utsedd efter förslag av samma korporationer som ha att föreslå ledamöter i statens konstråd;

2) att de uppgifter, som avse ett konstnärligt bedömande och som nu avgöras av kungl. byggnadsstyrelsen, även underställas statens konstråd.

Med stöd av vad som ovan sagts föreslå vi,

att riksdagen i anledning av förslaget under åttonde huvudtiteln om ett årligt reservationsanslag för konstnärlig utsmyckning av offentliga byggnader beslutar dels att vidhålla den princip som framlagts i Kungl. Maj:ts proposition 1937: 157 och som förutsätter att ett belopp, i allmänhet icke understigande en procent av byggnadskostnaderna, beviljas till konstnärlig utsmyckning av statliga nybyggnader och dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla angelägenheten av att lämpliga åtgärder vidtagas för att trygga en konstnärlig bedömning av sådana utsmyckningsuppgifter som för närvarande övervakas av kungl. byggnadsstyrelsen.

Stockholm i januari 1947.

Gustav Johansson.

Erik Karlsson.

H. Hagberg.
